

Handelingsgericht werken

Begin goed met een warme overdracht

Handelingsgericht werken hecht veel waarde aan een warme overdracht, vooral van de leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Wat zijn de voordelen van een warme overdracht aan het begin van het schooljaar en hoe geef je die overdracht vorm?

Noëlle Pameijer is school- en kindersycholoog en werkzaam bij Stichting Elan in Onderwijs en Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Unita, en netwerk lid van JSW

Er zijn leerkrachten die van mening zijn dat onbevooroordeeld starten met een nieuwe groep of nieuwe leerling professioneel is. Zij hechten waarde aan 'blanco' starten en wensen derhalve geen informatie uit de overdracht. Maar onbevooroordeeld betekent niet hetzelfde als onwetend. Onwetendheid is niet professioneel. Blanco starten is bovendien een illusie, omdat je altijd al beelden hebt van een groep of leerling. Waar zijn deze beelden op gebaseerd? Al snel – vaak in enkele seconden – vorm je je een beeld van een leerling en diens ouders. Dat beeld poets je niet zomaar weg. Beelden worden opgeroepen door de eerste indrukken van de leerling. Die ontstaan op grond van:

- het uiterlijk van de leerling, zoals fysieke aantrekkelijkheid, lichamelijke verzorging, zichtbare verstandelijke of fysieke beperking, gezichtsexpressie;
- diens naam, denk aan Roderick van Nijenroode, Mieke Profijt of Ahmed Abdoulah;

- contact en communicatie, zoals spontaan, terughoudend, oogcontact mijdend, harde stem, hoogdravend taalgebruik;
- het gegeven dat je de ouders al kent of een broertje of zusje in de klas hebt gehad;
- verhalen van collega's over de leerling en het gezin;
- eerdere ervaringen: dit kind doet me denken aan...

De invloed van beelden

Wees je bewust van de beelden die je hebt van de nieuwe leerlingen. Deze beelden zeggen net zoveel over jezelf als over de leerling! De bril waardoor je kijkt, is immers gekleurd door de eigen waarden, normen, overtuigingen en levenservaringen. Beelden beïnvloeden je relaties met leerlingen (en ouders). Je zult vooral dat gedrag van een leerling opmerken dat bij je beeld past en daarmee houd je dit beeld – onbedoeld – in stand. Gedrag van de leerling dat tegen je beeld ingaat, merk je niet bewust op, waardoor je dit beeld niet snel zal bijstellen. Is een leerling bijvoorbeeld overgedragen als 'een passief kind', dan beïnvloedt dit je beeld, veelal onbewust. Onbedoeld neem je vervolgens vooral dat gedrag waar dat bij dit beeld past: tunnelvisie (zie ook het kader 'Tunnelvisie' op pagina 41). De keren dat de leerling actief is en initiatief neemt, zie je, ook onbewust, over het hoofd. Hierdoor kun je de leerling er ook geen compliment voor geven, met als risico dat het gewenste gedrag uitdooft door een gebrek aan bekrachtiging. Je ziet of hoort alleen het 'passieve gedrag'. Geleidelijk aan beschouw je de reacties van de leerling als een bevestiging van je indruk. Je beeld wordt een persoonlijke overtuiging en de leerling gaat

Over handelingsgericht werken

Handelingsgericht werken is een werkwijze waarbij leerkrachten, intern begeleiders, schoolleiders en andere deskundigen in en om de school handelen volgens zeven uitgangspunten (Pameijer, 2017):

1. Handelingsgericht werken is doelgericht.
2. Het gaat om wisselwerking en afstemming.
3. Onderwijsbehoeften staan centraal.
4. Leerkrachten maken het verschil, ouders doen er evenzeer toe.
5. Positieve aspecten van leerlingen, leerkrachten en ouders zijn van groot belang.
6. Betrokkenen werken constructief samen.
7. De werkwijze is systematisch en transparant.

Foto's: Tom van Limpt

zich ernaar gedragen (selffulfilling prophecy). Daarom is het belangrijk om regelmatig je beeld van de groep of een leerling onder de loep te leggen en zelf in de spiegel te kijken. Waar is mijn beeld op gebaseerd? Hoe beïnvloedt dit beeld in positieve of in negatieve zin mijn gedrag? Door hierop te reflecteren, ontdek je hoe het zit met je affiniteit voor bepaalde leerlingen.

Handelingsgerichte overdracht

Bij een handelingsgerichte overdracht draag je niet zozeer een 'moeilijke groep', 'probleemleerling' of 'lastige ouder' over. Je draagt over wat deze groep, deze leerling of deze ouder nodig heeft en wat het afgelopen schooljaar heeft gewerkt. Zo ondersteunen teamleden elkaar en zoeken zij samen naar oplossingen zodra die nodig zijn. Collegiaal overleg heeft vooral baat als collega's met elkaar meedenken. Een uitspraak als 'Bij mij deed hij dat niet hoor, ik had helemaal geen problemen met dat kind' doet een overleg al snel stokken en belemmert het analyseren van ervaringen en leren van en met elkaar. Constructiever is het om samen uit te pluizen wat maakt dat deze groep, deze leerling of deze ouder zo reageert, hoe je daar als

onderwijsprofessional aan bijdraagt en wat je zou kunnen doen om de situatie te verbeteren.

Start van het schooljaar

Elk schooljaar is er na de zomervakantie een nieuwe start met een overdracht vanuit een peuterspeelzaal, kinderdagverblijf of vanuit de vorige groep. De pedagogisch medewerker of de vorige leerkracht is de schakel. Dit moment is te benutten voor een bewust begin, zowel voor leerlingen als voor leerkrachten en ouders. →

Bij een handelingsgerichte overdracht draag je over wat deze groep, deze leerling of deze ouder nodig heeft en wat het afgelopen schooljaar heeft gewerkt

Tunnelvisie

Hoe meer zorgen er zijn, hoe meer je je – vaak onbewust – focust op wat niet goed gaat. Je zoekt naar een bevestiging van je indruk en ziet positief gedrag dat deze indruk zou kunnen tegenspreken over het hoofd. Noemt een collega een leerling bijvoorbeeld 'asociaal', dan is de kans groot dat je daarna vooral gedragingen waarneemt die in dit beeld passen: de tunnelvisie. Je ziet en hoort enkel en alleen voorbeelden van 'asociaal gedrag'. De keren dat de leerling behulpzaam is, zie je – onbewust/onbedoeld – over het hoofd. Geleidelijk aan, zonder dat je het in de gaten hebt, wordt je beeld bestendigd. Heb je een negatief gekleurde indruk over een leerling, groep of ouder, dan is het dus essentieel dat je je hiervan bewust bent en dat je doelgericht op zoek gaat naar het tegendeel, ofwel de positieve kenmerken. Zodoende krijg je een eerlijker en reëler beeld van de situatie.

Wees je bewust van de beelden die je hebt van nieuwe leerlingen

Kinderen zijn in de zomervakantie gegroeid, ze hebben zich ontwikkeld, zijn uitgerust en hebben dingen meegemaakt. Bij de overdracht gaat het dus niet alleen om informatie van de pedagogisch medewerker of vorige leerkracht, maar ook om informatie van leerlingen en ouders. Zij zijn de 'constante factor'. Zij weten in welke groep en bij welke leerkracht welke aanpak al dan niet werkte. Zij kunnen vertellen hoe ze willen samenwerken: wat is vorig schooljaar goed bevallen en waarom? Wat willen ze dit schooljaar anders, waarom en hoe? Met deze informatie doe je je voordeel: je hoeft niet opnieuw het wiel uit te vinden en je bent gewaarschuwd voor mogelijke valkuilen. Bestudeer de gegevens uit de overdracht: wat werkte vorig schooljaar? Zou dat nu weer effectief kunnen zijn? Ook al verschillen collega's in hun aanpak, zo weet je in ieder geval wat in het verleden gewerkt heeft. Dit kun je aanpassen indien nodig. Aan het einde van vorig schooljaar hebben leerlingen en ouders tips gegeven voor de nieuwe leerkracht. Ook deze benut je: welke tips spreken je aan, welke passen bij jouw manier van lesgeven en welke zijn haalbaar?

Benaderen

De ouders van Victor benaderen zijn leerkracht al in september, aan het begin van het schooljaar. 'We hadden vorig jaar een moeilijke start van het schooljaar met onze zoon Victor. De afspraken over wie wat doet als hij boos wordt, waren niet helder. Dat was voor iedereen vervelend: voor Victor, voor zijn leerkrachten en voor ons. We voelden ons 'lastige ouders die zich te veel met school bemoeiden', terwijl we alleen maar wilden meedenken en de school wilden steunen, want we weten hoe moeilijk het is als Victor boos is. We willen deze situatie komend schooljaar zien te voorkomen door meteen op één lijn te zitten met de leerkracht. Wat kunnen wij van jou verwachten en wat verwacht jij van ons? Welke afspraken maken we? Hoe voorkomen we dat zijn boosheid escaleert? Hoe informeren we elkaar: bij het brengen/halen, telefonisch of per mail? Hoe reageren wij als het Victor niet gelukt is om zich aan de afspraak te houden: thuis ook nog eens straf geven of met hem bespreken wat hij kan doen zodat

Format handelingsgerichte overdracht

Voorbeeldformat voor een handelingsgerichte overdracht. Dit moet de nieuwe leerkracht weten!

Naam:

Enkele positieve kenmerken van leerling en ouders (belangrijkste en relevantste kenmerken voor onderwijs en ondersteuning).

Hulpzin: Afgelopen jaar heb ik genoten van deze leerling en zijn ouders vanwege:

Wat heeft deze leerling nodig om met plezier te leren?

Belangrijkste onderwijsbehoeften of do's en don't's:

Eén tip van de leerling voor de nieuwe leerkracht:

Eén tip van de ouders voor de nieuwe leerkracht:

Belangrijke afspraak die met de leerling en/of zijn ouders is gemaakt:

mij alsnog laten weten wat die afspraken waren? Volgend schooljaar krijg ik dit soort afspraken graag tijdig door, oké?’

het morgen wel lukt? En wat doen we als hij een goede dag heeft gehad: belonen en zeggen dat we trots op hem zijn? Als dat duidelijk is, kunnen wij Victor thuis bijsturen, dat werkt, zo merkten we halverwege (!) vorig schooljaar. Daarom bespreken we dit graag nu al, direct aan het begin van het schooljaar. Want een goed begin is het halve werk!’

Afspraken

Welke afspraken zijn er in het team wat betreft de overdracht? Wat is de verantwoordelijkheid van de vorige leerkracht en wat van de nieuwe? Collegialiteit komt hier om de hoek kijken. Pas als de ene collega zijn groep goed overdraagt, kan de andere collega een goede start maken. Het is belangrijk elkaar hierop aan te spreken, want je bent afhankelijk van elkaar. Bijvoorbeeld: ‘Aan de informatie over die leerling had ik veel, ik kon er meteen mee aan de slag, heel fijn, dank je wel!’ of ‘Van ouders begreep ik dat jij iets afgesproken hebt over een laptop, daar wist ik niets van, waardoor ik nu een moeizame start met hen maak. Kun je

Overdracht in ieders belang

Een positieve overdracht is in een ieders belang: leerkrachten, leerlingen en ouders. Neem aan het begin van het schooljaar de kennis en ervaring van collega's ter harte, doe er je voordeel mee. Vooral de positieve beelden zijn interessant: waar heeft je collega bij deze groep, leerlingen en ouders van genoten? Wat was leuk in het lesgeven aan deze groep? Welke interesses en talenten van leerlingen en ouders zijn benut in het lesgeven? Hoe ondersteunden ouders het onderwijs? Hoe droegen zij bij aan een plezierige samenwerking? Welke tips hebben leerlingen en ouders voor de nieuwe leerkracht? Vraag met name naar dat wat werkte. Dan kun je meteen aan de slag, zonder tijdverlies. ●

LITERA
TUUR!

- Pameijer, N.K. (2017). *Handelingsgericht werken: samenwerken aan schoolsucces*. Den Haag: Acco.

Wil jij op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem nu een abonnement op JSW

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

JSW lezen op tablet en pc via Schooltas

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen
50%
korting

Samen voor €79,95 per jaar

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2266692